

Visie van Vereniging Landschapsbeheer Vleuten – De Meern

0) Inleiding

Toen in het begin van de jaren zeventig de Vereniging Landschapsbeheer Vleuten – De Meern werd opgericht, waren de sociaaleconomische en ecologische situatie van het agrarische gebied leidend voor de activiteiten en doelstellingen van de Vereniging.

Echter, onze leefomgeving is niet stabiel; de stad breidt zich uit in het landelijk gebied en ook de ecologische kennis waarop wij onze activiteiten baseren, ontwikkelt zich.

In de enquête over de stand van zaken binnen onze Vereniging begin 2012 signaleerden een aantal respondenten dat zij de redenen niet kenden waarom bepaalde projecten werden uitgevoerd.

Dat was aanleiding om een werkgroep Groene Visie (*) op te zetten. Deze werkgroep wilde nagaan of het activiteitenprogramma van de Vereniging nog aansluit op de huidige situatie in ons werkgebied en op de doelstellingen van de Vereniging zoals geformuleerd in de statuten.

1) Ontstaan en historie van de Vereniging

De oorsprong van de Vereniging ligt in de periode 1972 – 1973 toen vier bewoners van Vleuten en De Meern problemen ondervonden met de gemeente over de wildgroei in hun tuinen.

Dit groepje groeide al snel uit tot tien leden. Zij verdiepten zich in diverse, lokale milieuproblemen. Zo signaleerden zij het verwaarlozen van landschapselementen van boeren in het buitengebied die het aan tijd en geld ontbrak.

Zij besloten boeren te ondersteunen bij het wegwerken van achterstallig onderhoud, in het begin voornamelijk van knotbomen.

De eerste knotacties begonnen in 1974 bij boerderij Nijvelt (nu restaurant Abrona) en op kasteleiland Nijvelt. Het lukte om eens in de veertien dagen op zaterdag een groep op de been te brengen. Uit het milieugroepje werd een zelfstandig werkgroepje geformeerd, dat al snel uitgroeide tot twintig leden.

In Harmelen vond een zelfde ontwikkeling plaats en beide groepen besloten al snel om in 1975 te fuseren. Deze gefuseerde werkgroep werkte elke zaterdag in een veel groter buitengebied, tot aan Reyerscop en Gerverscop.

Inmiddels was het Stichts Landschapsbeheer ontstaan, een provinciale organisatie, die knotgroepen ondersteunde met expertise en gereedschap. Omdat wij vanaf het begin gebruik konden maken van gereedschap, inclusief een busje met aanhanger van de Nederlandse Spoorwegen, was de ondersteuning door het Stichts Landschapsbeheer voor ons niet zo belangrijk. De werkgroep begon al in 1975 met de verkoop van geoogst hout. Dat maakte de groep financieel onafhankelijk.

Die geldstroom vormde eind jaren zeventig een van de redenen om de losse werkgroep om te vormen tot een Vereniging, onder de naam "Knotgroep Vleuten – De Meern".

De hoeveelheid werk bleef groeien, zodat de Knotgroep rond 1993 besloot om ook op werkdagen, namelijk donderdag en vrijdag, te gaan werken. Momenteel omvat het werkgebied globaal het gebied tussen Utrecht en Woerden en van Breukelen tot aan de Hollandse IJssel.

Het werkveld verbreedde in de loop der jaren en omvatte veel meer activiteiten dan normaliter een knotgroep verricht. Dit was de aanleiding om in 1996 de naam van de Knotgroep te veranderen in Vereniging Landschapsbeheer Vleuten – De Meern.

Het werkveld van de Vereniging heeft zich verbreed tot:

- De doelstellingen van de Ecologische hoofdstructuur (EHS), tegenwoordig Nationaal Natuurnetwerk
- Het belang van het cultuurlandschap met zijn groene dooradering en de betekenis van biodiversiteit en recreatie daarin.

**Voetnoot:*

De werkgroep bestond uit Reint Klein Beekman, Hans van Aartrijk, Daan van der Elst, Coen de Waal en Tabe Tietema

- Aandacht voor de noden in de breedste zin van flora en fauna.
- Deelnemen aan en inspreken bij streekplannen en bestemmingsplannen in het buitengebied, mede ontwikkelen van landschapsontwikkelingsplannen en bijdragen aan de uitvoering (afb. 1).
- Deelnemen aan gemeentelijk overleg over groenontwikkeling en beleid in de bebouwde kom, waarbij de Vereniging met voorbeelden laat zien wat er dankzij gericht beheer mogelijk is (afb. 2).
- Deelname aan besturen en adviesorganen van Landschap Erfgoed Utrecht, Natuur en Milieufederatie Utrecht en het Natuur- en Milieuplatform Leidsche Rijn.



Afb. 1
Foto genomen op 21-08-2009

Het Utrechts Landschap is grotendeels eigenaar van een terrein in Harmelen, waar Natuur-, milieueducatief en historisch centrum Stichting De Kievit actief is. De Vereniging onderhoudt en beheert onder verantwoordelijkheid van het Utrechts Landschap behalve tuinen en boomgaard, de houtopstanden, hooilandjes, moeras, plas en rietland. Het werk bestaat vooral uit maaien en afhooien. Een inventarisatie (zie website van De Kievit) geeft aan dat er op dit betrekkelijk klein stukje natuur vele soorten vogels voorkomen, maar ook paddenstoelen en zaadplanten, zoals klokjesgentiaan, kale jonker, heelblaadjes, wilde bertram, diverse orchissoorten en poelruit.

Sinds jaren beheert de Vereniging op een bijzondere manier stukjes natuur tussen de Smalle Themaat en de wijk De Tol in Vleuten. Deze stukjes natuur bestaan uit hooilandjes, rietlandjes en legakkers. Om de bodem te versralen, heeft de Vereniging een speciaal maai-en afhooibeheer ontwikkeld. De vrijwilligers werken hier het hele jaar door. De resultaten mogen er zijn: er groeit boerenwormkruid, grote ratelaar, echte koekoeksbloem, reukgras, kamgras en diverse orchissoorten.

Een legakker na een maai-en afhooibeurt. ►



Afb. 2
Foto genomen op 19-10-2012

2) Doelstelling van de Vereniging

- De Vereniging heeft tot doel het handhaven of verhogen van landschappelijke en ecologische waarden van landschappen en landschapselementen in het buitengebied. Deze liggen in het algemeen ten westen van de stad Utrecht (afb. 1, 5, 7, 8, 9).
- Daarnaast heeft de Vereniging tot doel in het stedelijk gebied natuurelementen te handhaven en nieuwe natuurelementen te ontwikkelen (afb. 2, 3 en 4).



Afb. 3

Een voorbeeld van het ontwikkelen van nieuwe natuurelementen in stedelijk gebied is de Buitenhof in het Maximapark.

◀ *aanplant in de Buitenhof*
Foto genomen op 11-03-2010

De Buitenhof ligt ten noorden van de spoorlijn. Sinds kort neemt de Vereniging een behoorlijk groot deel van de Buitenhof in beheer over. Net zoals bij de natuurgebiedjes in de wijk De Tol ziet de gemeente de grote ecologische waarde van dit terrein. De Vereniging is nu bezig met de ontwikkeling van hooilandjes (met plasjes) en een bosakker. Tevens is er op diverse plaatsen in het park veel plantwerk verricht. De bermen en het grasland tegenover het verenigingsgebouw De Buitenplaats zijn in 2012 in beheer genomen. 's Winters wordt er gewerkt in het vanouds aanwezige houtbestand, voornamelijk elzensingels en wat knotwilgen. Veelal gaat dit in samenwerking met de Vrienden van het Maximapark.



Afb. 4

Bosakker in ontwikkeling; gele mosterd volop in bloei.
Foto genomen op 11-07-2013

- De Vereniging ondersteunt landeigenaren en overheden in het maken van plannen en onderhoudsprogramma's om natuurwaarden meer ruimte te geven dan bij traditioneel beheer mogelijk is.

De Vereniging steekt veel tijd en energie in het vergroten van bewustzijn en betrokkenheid van de bewoners van het gebied.

3) Werkwijze bij het aannemen van projecten en filosofie bij de uitvoering van projecten.

Over het algemeen doet de werkvoorbereider de acquisitie aan de hand van bestaande winterprogramma's.

Ter plekke bekijkt hij of zij of er weer beheersmaatregelen nodig zijn.

Dit gaat in overleg met de landeigenaar of een vertegenwoordiger van een overheid/nutsbedrijf. In dat overleg of op een later tijdstip maken werkvoorbereider en grondeigenaar financiële afspraken.

De werkvoorbereider schat de hoeveelheid werkdagen.

In bepaalde gevallen komt het voor dat de Vereniging de landschappelijke en ecologische waarde van een natuurelement belangrijker vindt dan een financiële bijdrage (*afb. 6*).

Het komt voor dat na het eerste contact geen afspraken volgen. Bijvoorbeeld als de eigenaar of beheerder een onaanvaardbaar financieel voordeel behaalt dankzij het werk van vrijwilligers. Hetzelfde geldt als het beheer door de Vereniging zou leiden tot broodroof op mensen die hun beroep maken van landschapsonderhoud en er voor hun inkomen afhankelijk van zijn.



Afb. 5

Het Schansbos in Linschoten is een voorbeeld van bovendien historische waarde. Na plundering door de Franse troepen van o.m. Bodegraven werd na 1672 aan verbetering van de waterlinie gewerkt. Onder Linschoten werd een apart verdedigingswerk gerealiseerd: de Linie van Linschoten.



Afb.6

't Schansbos is nog 'n relict uit die tijd
Foto genomen op 15-08-2009

4) Aanpassen van werkwijze en activiteitscila aan de veranderende omgeving, met name Leidsche Rijn en de uitbreidingen van Woerden.

Met haar activiteiten heeft onze Vereniging steeds gereageerd op veranderingen in de maatschappij.

Eerst zagen we de trek van stedelingen naar het agrarische Vleuten – De Meern; de nieuwe bevolking had een andere kijk op het uiterlijk van tuinen dan de autotochtone bevolking en moest zich organiseren om zich aan de weerstand tegen deze nieuwlichterij te ontworstelen.

In dezelfde tijd veranderde het landschap door ruilverkavelingen ingegeven door de wens tot schaalvergroting van de agrarische bedrijfsvoering.

Het onderhoud van landschapselementen als knotwilgensingels en boerengeriefbosjes was eeuwenlang vanzelfsprekend vanwege de opbrengst. Maar de moderne landbouw had geen behoefte meer aan brandhout en stelen voor schoppen, schoffels en hooivorken.

Onze Vereniging heeft van het onderhoud van deze landschapselementen haar meest zichtbare hoofdtaak gemaakt (afb. 7 en 8).



Afb. 7

Foto genomen op 16-11-2012

Het knotten van wilgen bij boer Vlooswijk in Achthoven (gem. Montfoort)



afb. 8

Foto genomen op 31-07-2009

Een geriefbosje op het land van boer Vlooswijk; bij het beheer wordt er voor gezorgd dat de fauna voldoende schuil- en nestgelegenheid heeft

Een zo mogelijk nog grotere verandering vormde de stedelijke bebouwing; eerst relatief kleinschalig, maar later uitmondend in de massale groei van Leidsche Rijn. Daarbij zagen wij lang

door ons beheerde landschapselementen voorgoed verdwijnen of omringd raken door huizen. De Vereniging moest antwoorden formuleren op diverse vragen.

Vinden wij een bosje omringd door woningbouw nog steeds belangrijk genoeg om te beheren als natuurgebied?

En hoe gaan wij om met nieuw aan te leggen natuur en parken?

Het antwoord op die vragen blijkt af te hangen van de definitie van natuur. Dat oordeel heeft lange tijd bepaald waar onze aandacht naar toe gaat en wat we mooi vinden. Zo vonden we de grienden van Terwijde mooi en spraken we van waardevolle natuur met veel wilde soorten planten en dieren.

Maar het gebied rond de kassen tussen Vleuten en De Meern beschouwden we als oninteressant gebied zonder natuur. Als gevolg van deze beoordeling inventariseerden we in de grienden wel wat er leefde en groeide, terwijl dat in het kassengebied niet gebeurde.

Na het verwijderen van de kassen rond Vleuten en De Meern bleek de flora en fauna van het gebied rijker dan gedacht; echter op dat moment lagen de plannen voor de nieuwbouw al klaar, zonder rekening te houden met deze natuurwaarden. Dat weer bijbuigen en verbeteren bleek een moeizame zaak.

Nog een verandering is de groeiende interesse voor de ecologie van de bebouwde omgeving. Er gaan tegenwoordig zelfs stemmen op die stellen dat de biodiversiteit in de stad hoger is dan in het landelijk gebied. Dat zou kunnen.

De landelijkheid van een gebied lijkt niet zo relevant.

Wel van belang blijken voldoende rust en schuilplekken, voldoende voedsel en verbindingen die populaties met elkaar in contact brengen (afb. 9).

Als we er in slagen om in die drie behoeften te voorzien, horen gevarieerde biodiverse samenlevingen ook in bebouwd gebied (afb. 1, 2, 3, 4) tot de mogelijkheden.

Onze Vereniging vindt het belangrijk om dit soort voorwaarden voor een hoge biodiversiteit te organiseren en te onderhouden.

Dan kunnen we groene, stedelijke structuren koppelen aan het buitengebied en zo de ontmoetingskansen met planten en dieren vergroten in de stedelijke bebouwing.



Afb. 9

Foto genomen op 24-02-2012

Een voorbeeld waar in ieder geval voldoende rust en schuilplek is en verschillende populaties via verbindingstructuren met elkaar in contact kunnen komen is de "Hollandse kade".

Al vele jaren werkt de Vereniging in opdracht van het nutsbedrijf Vitens.

Deze kade loopt van de A12 naar het zuiden, richting Montfoort.

Deze kade is niet toegankelijk voor publiek. In een cyclus van ca 6 jaar wordt aan beheer gedaan. Ieder winterseizoen wordt over ongeveer 350 meter gewerkt. Tussen de knobbomen, het hakhout en overige struiken vindt men hier grote eiken, elzen en essen.

Deze grote bomen trekken weer stootvogels als de buizerd aan.

5) Conclusie

Na uitvoerige studie en discussie komt de werkgroep Groene Visie tot de conclusie dat de Vereniging zich in voldoende mate heeft aangepast aan de veranderende omgeving.

De activiteiten van de Vereniging kloppen met de doelstellingen zoals weergegeven in de statuten en sluiten aan bij de ontwikkelingen in het werkgebied, zowel op het vlak van stedelijke ontwikkeling als op dat van de ontwikkeling in natuurbeheer en ecologie.

De Vereniging Landschapsbeheer Vleuten- De Meern

oktober 2013